

Møte med et «løvetannbarn»

Haldis Hjort

Privat praksis/SINTEF Helse, Oslo

Vi kan kalle henne Kari. Hun er datter av en tysk soldat. Skam har fulgt henne hele livet, derfor vil hun være anonym i dette intervjuet. Med stort mot forteller hun om hvordan bakgrunnen bestandig har preget henne.

Kari ble født to år før tyskerne kapitulerte. Det er lite hun vet om morens kontakt med den tyske soldaten:

BARNEHJEM: Lebens-bornbarn i lekerommet på Kinderheim Godthaab i Bærum. Foto: Norges Hjemmefrontmuseum

- Hver gang man forsøkte å spørre min mor om det, ble hun stum som en østers. Den som vel forsøkte mest å få noe ut av henne, var min eldre kusine, Elisabeth, som jeg vokste opp sammen med, og som jeg kaller søster. Mor vokste opp i en stor søskenflokk og var nok en slags outsider i søskenflokken. Jeg tror ikke hun kom så godt overens med sin egen familie, og jeg har blitt fortalt at hun var mer mislykket enn de andre barna. Hun jobbet som vaskehjelp på et sykehus da hun traff ham - og kanskje flere, det vet jeg ikke. Siden hun var så på kant med familien, hadde hun kontakt med nazister og fikk sendt nazipropaganda hjem til familien. Det var ikke særlig pent gjort. Familien var omsider gjeldfri etter en konkurs, og hadde fått gjenerobret huset de måtte flytte fra. De var utrolig redde for avvik, så de ble rasende på min mor, forståelig nok.

Fra Lebensborn til mormors hus

- Hun hadde ikke mann og barn ellers?

- Nei. Mor bodde på hybel, og hadde dårlige jobber. Da hun ble gravid, reiste hun til Østlandet, og jeg tror jeg er født i Halden. Jeg vet faktisk ikke. Det jeg *vet*, er at hun ikke kunne ta vare på meg.

Hun var ikke i stand til det. Hun hadde knapt inntekter det hele tatt. Det som skjedde, var at jeg kom på et sånt Lebensborn-hjem her i Norge, veldig tidlig. Jeg vet ikke hvor det var, jeg har aldri fått det ut av noen i familien.

- Husker du noe fra den tiden?

- Ingenting. Men det var min mormor som sa at «blod er tykkere enn vann, barnet skal ikke lide». Det er sånn jeg har fått fortalt det, litt sukkersøtt, etterpå. Mormor var enke og bodde sammen med to ugifte døtre og en ugift sønn som var litt alkoholisert, pluss kusinen min, som var blitt foreldreløs. Jeg ble sendt av gårde med tog til mormors familie i Trondheim; da var jeg ca. tre år gammel. Da kunne jeg visst ikke snakke, eller jeg kunne antageligvis snakke litt *tysk*, og hadde lite ordforråd. Jeg var nok ikke noe spesielt lykkelig barn. De har senere fortalt at jeg blant annet slo hodet i veggen.

- Man har jo hørt at noen av Lebensborn-barna hadde slike symptomer.

- Jeg *vet* ikke, men jeg *ble* fortalt at jeg var vanskelig å forstå seg på. Jeg kom jo med tog, og der familien bodde, kunne vi høre togene når de fløytet. Da stivnet jeg og fikk panikk, så det går an å tenke seg at jeg var forferdelig redd på den togturen. Jeg vet ikke om noen fulgte meg. Redselen for togfløyter kan jeg faktisk huske.

Familie med konflikter

Fra Kari var fem til sju år, bodde hun på barnehjem og var noe hjemme i helgene.

- Jeg husker det barnehjemmet som ganske ensomt, sier hun.

- Jeg fant en krok langt nedi en hage bak noen bringebærbusker. Men ellers har jeg ikke mange minner. Det jeg husker er at jeg begynte på skolen da jeg bodde på barnehjemmet. På veien til skolen ble jeg stående og se på en fabrikk som ble bygget. Jeg kom meg nesten aldri på skolen. Så ble vel det oppdaget, da.

Den ene tanten, Ester, måtte bli innlagt for å få behandling for psykose. Da hun ble bedre, flyttet Kari hjem igjen til sin bestemor, to tanter som hatet hverandre, og kusinen.

- Den andre tanten het Signe og hun var «the breadwinner». Hun fikk etter hvert en ganske høy stilling i en bedrift, så hun var flink, og dyktig. Men Ester, som var hjemmeværende, hadde mest med meg å gjøre. Hun var veldig hissig, og det var vanskelig. Det var stor nød etter krigen, jeg var «a pain in the ass», og jeg var ikke noe snill. Det ble mange konfrontasjoner mellom tante Ester og meg. Hun sto ofte klar ved inngangspartiet til huset, slo meg ned i gangen og kjeftet og brølte, hvis jeg hadde jeg glemt eller mistet noe.

- Men bestemoren din da, grep ikke hun inn?

- Hun var for gammel og for sliten, stakkar. Men kusinen min fikk også kjeft og bråk av den ustabile tante Ester. Etter hvert reiste tante Ester sin vei til England, hun ville ikke ha noe mer med oss å gjøre. Tante Signe fikk tuberkulose og ble veldig syk. Kusinen min forlovet seg forttest mulig for å komme seg ut av familien. Da ble jeg veldig ansvarsfull. Jeg ikke så veldig gammel, men altså snill. Noen måtte jo holde husholdningen i gang, og jeg var glad i bestemor i det minste. Det gikk på sett og vis.

«Tyskerungen»

Kari fikk tidlig vite at hun hadde tysk far, og de voksne lot henne forstå at verken moren eller faren hennes var noe å være stolt over. Skammen over det fikk hun tidlig kjenne:

- Det var da tyskerungebegrepet kom inn. Jeg ble fortalt at min mor var udugelig og min far en kriger. Jeg fikk ofte høre at «eplet faller ikke langt fra stammen», særlig dersom de oppfattet meg som vanskelig, noe jeg ofte også *var*.

Tilsynelatende enkle situasjoner kunne skape vanskeligheter:

- Jeg kan huske at man ved forskjellige anledninger skulle vise dåpsattest, for eksempel når vi skulle ta pirquet-prøve. Det var kul umulig for meg å gjøre det, jeg var livredd og fant på all verdens ting for å slippe. Antagelig visste alle lærerne hva det handlet om, men det ble masse meldinger i karakterboka og Lite Godt i oppførsel.

- Tenk hvis det hadde vært en bra psykolog, helsesøster eller lærer som hadde skjont det du gjorde: «Selvfølgelig vil ikke hun vise fødselsattesten sin», og funnet en måte å ordne det på?

- Ja, men det var en redselsfull situasjon, alle disse løgnene jeg måtte komme med...

Av og til kom moren på besøk til Kari og familien. Hun har hørt mange historier om hvordan moren ble herjet med av de to tantene.

- Bestemor torde ikke gjøre noen ting. Så løp min mor gråtende ut av huset, det var til tider temmelig stormfullt, og jeg lærte tidlig å forakte henne og skamme meg. De siste årene hun levde, fikk jeg en slags forsoning med henne. Jeg besøkte henne, men det var slitsomt - hun var svært bitter. Mor var en ugrei realitet som ingen var glad i - ikke engang jeg.

ORGANISERT: Hurdal Verk fungerte som Lebensborn-hjem under krigen. Lebensborn (tysk for «livskilde») var en nazistisk velferdsorganisasjon for ugifte mødre som hadde barn med tyske soldater. Hensikten var å ta vare på ariske barn, som intervjuobjektet Kari. Foto: Norges Hjemmefrontmuseum

Familiehemmeligheter

- Jeg hadde en veldig god skolevenninne, Tora, som jeg ble kjent med da jeg var tolv år, og som jeg fremdeles betrakter seg en av mine nærmeste venner, forteller Kari.

- Det som var så spesielt med meg på skolen og som har forfulgt meg gjennom studiet og helt inn i støvets år, var at jeg klarte ikke å svare for meg når jeg ble spurt i timene. Tora var fortvilet og satt og vred seg fordi hun visste at jeg kunne leksene. Men når lærerne spurte meg, ble jeg helt stum. Det som skjer, er at jeg på en måte får panikk.

KLISJÉ: Blond norsk mor i nasjonaldrakt og tysk far i uniform; slik var nazismens bilde av idealfamilien. Kari opplevde medaljens bakside og vokste i realiteten opp uten både mor og far. Bilde: Norges Hjemmefrontmuseum

- *Hvordan klarte du deg på skolen da?*

- Jeg fikk karakterer deretter og skulket forferdelig mye. På skolen var det om å gjøre for meg at *ingen* skulle vite sannheten om meg. Ingen av elevene visste om dette med mor og far, og jeg tror faktisk den dag i dag at mange ikke vet det.

Det var ikke bare Karis egentlige identitet som skulle skjules. Tante Esters alvorlige psykiske problemer fikk lille Kari lide for. Våkne naboer prøvde å hjelpe, men ble kontant avvist:

- Tante Ester banket meg noe skrekkelig, og det var hyl og skrik og sånn. Vi hadde noen naboer som bodde to-tre hus bortenfor. Ved flere anledninger dukket de opp, ringte på hos oss og sa: «Ikke plag den ungen.» Det var altså andre som brydde seg. Men jeg bare blåste av det, svarte igjen og ble veldig frekk - skjønner du? Jeg gjemte jo all skam og elendighet i en tilsynelatende glatt fasade. Men jeg var veldig heldig med at i den gaten vi bodde, var jeg aldri utstøtt av de andre barna eller deres foreldre. Jeg hadde veldig gode venner, og ble invitert hjem der og sånn. Det jeg fikk av elendighet utrolig tidlig, kom fra denne uutholdelige skammen, sånn arv jeg fikk fra huset.

Gode minner

Kari vil gjerne få fram det gode ved tantene:

- I dåpsattesten min sto navnet til min far og «Tysk soldat». Tante Signe kontaktet prestekontoret i Halden og ba dem fjerne denne betegnelsen, og attesten ble korrigerert. Det var veldig rørende at hun sørget for at jeg ikke skulle belastes med dette.

Hun har også gode minner om tante Ester: - Når vi hadde vært ute og lekt om vinteren eller gått på skøyter, kunne vi komme hjem til en kopp rykende varm kakao og nybakte boller. Slik var hun jo også. Det høres kanskje ikke sånn ut - men det var også mye kos. Ellers hadde jeg ikke overlevd. Men hun var så presset i sitt eget liv.

- Jeg tror jeg reddet meg ved å på en måte virke tilsynelatende fryktløs. «Ingenting går inn på meg», ikke sant? Jeg var kjempedeprimert, men det kom litt seinere. Da ble det mye psykiske problemer som jeg har strevet med etter hvert som jeg vokste til. Da kom ting deisende inn over meg.

Ansvar og ensomhet

Opp gjennom årene har Kari vært plaget med depresjon og selvmordstanker. Vonde opplevelser kunne hun ikke snakke om.

- Jeg fant jeg ut at jeg skulle være tøff, jeg dreit i skolen og blablabla. Samtidig var jeg fantastisk flink hjemme og tok forferdelig mye ansvar.

- *Du var parentifisert, som det heter.*

- Gud vet hva jeg var. Men det var bare meg som kunne ta det ansvaret, særlig da tante Signe ble skikkelig syk. Da måtte både kusinen min og jeg gå og handle, og hvis vi kjøpte gale ting, måtte vi gå og bytte dem. Hun ble mye mer bitter enn meg på den der hersingen. Vi opplevde ting veldig forskjellig. Hun kunne sitte og gråte da hun var 52 år fordi hun som ungdom måtte bytte matvarer som min tante ikke godtok. Jeg kunne ikke finne på å gråte over det.

- Jeg har gått i terapi i mange år, forteller Kari. - Flere av terapeutene har sagt: «Du må jo ha blitt veldig sint på disse tantene.» Jeg har alltid endt opp med å forsvare dem, fordi jeg synes at de har hatt et hardt liv. Jeg var ikke den enkleste å forholde seg til heller. Neimen om jeg var.

- *Men er du ikke litt streng med deg selv? Det er grunner til at et barn ikke er «enkelt» å forholde seg til.*

- Det jeg skal fortelle nå, er helt patetisk altså... jeg hadde en veldig god barndomsvenninne som het Berit. Hun bodde på andre siden av veien oppe i en hage, og jeg var mye hjemme hos dem. Jeg husker ikke hvor gammel jeg var, men jeg gikk av og til opp dit om kvelden og natten. Jeg satte meg utenfor og fantaserte om at jeg var barnet deres.

- *Det er mange som har hatt det sånn. Du må ikke kalle det patetisk.*

- Det handlet om en kolossal ensomhet, jeg ser det nå.

Lette etter faren

- *Har du interessert deg for dette med barn av tyskere?*

- Jeg har jo det. I 1976 var det mye skriverier om Lebensborn i avisene. Da gikk jeg inn i en av mine eviglange depresjoner. Jeg strevde i studiene på universitetet. Jeg skar meg opp og skrev dikt med mitt eget blod. En gang skrev jeg et anonymt innlegg i Dagbladet som jeg signerte med «Krigen i våre hjerter». Det var et bittent-ironisk innlegg. En person i Riksarkivet fanget det opp og besvarte det, med oppfordring om å ta kontakt. Det gjorde jeg. Han ville hjelpe meg med å finne ut mer om faren min. Jeg leverte fra meg de opplysningene jeg hadde. Jeg hadde min fars navn og min mors vita, men visste ikke hvilket Lebensborn-hjem jeg hadde vært på. Alt stoppet egentlig der.

Kari tror faren døde før hun ble født, siden moren fortalte henne at han døde under krigshandlinger.

- Han i Riksarkivet oppfordret meg til å prøve å finne ut av den tyske slekten min, men det ga jeg opp nokså fort. Mange år etterpå var jeg og samboeren min i Hamburg, som far kom fra. Da lette jeg etter navnet hans i telefonkatalogen. Det var side opp og side ned med folk som hadde samme navn, så jeg ga opp videre forsøk. Jeg har lest mange historier om hvor sterkt det er å møte sin far og tralala, men ærlig talt: Jeg er hundre prosent sikker på at dette ikke var en kjærlighetshistorie. Man kan ikke engang unnskyldte det med det. Det er bare trist.

Sårbar og knallhard

Kari har hatt depresjonsperioder som hun følte nesten tok knekken på henne. På grunnfag i psykologi fikk hun et sammenbrudd under eksamen, og la seg svært motvillig inn på en sengepost. - Jeg var jo helsikes suicidal, og var innlagt temmelig lenge. Så gikk jeg over til å bli dagpasient i lang tid. Jeg var midt oppi kolossale og vedvarende depresjoner. Jeg var aldri psykotisk, men det var som om jeg ikke våget eller orket å være meg selv. I denne perioden jobbet jeg i psykisk helsevern, jobbet om natta og studerte om dagen. Ganske slitsomt.

- *Men følte du at noe av innholdet i depresjonen hadde med...*

- Ja, ja. Hvis jeg skal sette ord på det, tror jeg det handlet om en kolossal selvforakt. Det med å ikke klare å stå frem. Jeg tror det må henge sammen med min bakgrunn. Men jeg kaller meg for et sånt løvetannbarn jeg da, en som klarer seg på tross av all motgangen. Jeg hadde et temperament som på en måte også hjalp meg.

- *Tenker du på at du kunne bli sint?*

- Ja, jeg lot meg ikke knekke. Det vil si, i perioder gjorde jeg jo det, men det er nærmest dødsforakt, dette at jeg reiser meg igjen og igjen. Men det kunne gått skikkelig galt. Jeg hadde veldig mange mørke sider. Først på realskolen, så gymnaset og deretter i studietiden. Masse, masse skulking, masse drikking, masse dysfori blandet med en fullstendig gi-faen-holdning. Jeg var ... sårbar og knallhard samtidig. Fremdeles kan jævlig klæsje mellom gammel og ny dritt nesten margstjele meg. Men ikke så sterkt som før.

- *Hadde du alvorlige suicidalforsøk?*

- Ja, jeg har hatt et par. Det er lenge siden.

Som student hadde Kari problemer med å få ferdig eksamensoppgaver, men støtte fra venner og samboer fikk henne igjennom. - En studievenninne plasserte seg i sofaen min, hun satt der og jobbet med sine egne ting og flyttet seg ikke en meter, mens jeg skrev. Det hadde vært umulig for meg å klare det ellers. Samboeren min presset meg også. Da løp jeg etter han med kniv. Jeg hadde ikke tenkt å stikke, men jeg fikk sånn panikk. Samboeren min har stått meg nær. Han har tålt mye.

Synes synd på barnet i meg

- *Har du vært opptatt av det som Kjersti Ericsson har jobbet med? Hun har jo deltatt i et stort forskningsprosjekt om barn av tyskere og har et innlegg om det i dette nummeret av Tidsskriftet.*

- Jeg har jo undret meg hele tiden på hvem jeg var som barn. I voksen alder hender det at jeg kan synes synd på det barnet som var meg. Men det er på en måte så fjernt. Skjønner du det? Jeg tror det har skjedd en type splittelse i meg som var godt hjulpet av selvforakten. Når jeg er dødsdeprimert - det er lenge siden jeg har vært det nå - så er det vel en tristhet over meg som ligger der, som jeg ikke riktig orker å kjenne på. Boken *Krigsbarn i fredstid* av Kjersti Ericsson og Eva Simonsen har jeg selvfølgelig lest.

- *Så det er ikke sånn at du har liksom vegret deg mot slik litteratur?*

- På ingen måte. I boken står det om taushet og tabu, det har jo jeg virkelig vært utsatt for. Jeg kan ikke si, Haldis, at jeg ikke vet hvem jeg er. Det tror jeg at jeg vet. Men samtidig vet jeg ikke hvem jeg har vært.

- *Det har jo vært snakk om erstatning?*

- Jeg har fått akademisk utdanning, jeg klarer meg, jeg. Jeg har hatt mye nerver, men om det har med å gjøre at jeg er tyskerunge, har vokst opp i en ganske skrullete familie eller en pen blanding ... jeg tror det siste. Jeg flerrer ut og får sagt fra. Slik tror jeg at jeg var som liten også. Selv om tanten slo meg halvt i hjel, kan jeg ikke huske at det slo meg ut.

- Jeg mener faktisk at de var glad i meg. Det høres kanskje helt sinnssykt ut, men selv om tante Ester slo så blodet skvatt, så var hun der. Tante Signe ble jo mer glad i meg etter hvert. Men da jeg var yngre, oppsto det vonde situasjoner hvor de truet med at jeg burde flytte på barnehjem igjen. I perioder sto det en pakket koffert i gangen. Når jeg fortalte om dette til terapeutene, ble de rystet, men jeg forsøkte alltid å forsvare dem: «Husk at de hadde det helt jævlig.»

- *Det er kanskje hensynsfullt av deg, men samtidig burde du se med godhet på det barnet du var. Har du klart å lære det gjennom terapiene dine?*

- Neeei... Skal du se et lite bilde av meg? Du ser, det er ikke akkurat et muntert barn. Da var jeg vel på barnehjem, tenker jeg. Du som er psykolog - hvordan vil du karakterisere det bildet der? Innadventd...

- *En søt liten jente som ikke har helt tillit til verden. Du er litt mistroisk ...*

- Jeg tror faktisk det er et av de få bildene jeg har av meg selv. Jeg hater å bli fotografert. Du orker ikke å finnes! Er det tåpelig sagt? Jeg kan si fra, på jobben og sånn, jeg er temmelig markert. Så jeg finnes jo, men liker ikke å få det bekreftet.

Her og nå

- *Men du har ikke vært i en terapigruppe hvor du har opplevd støtte og å bli tatt hånd om liksom, mer emosjonelt?*

- Å nei, gud! Jeg slår jeg hvis noen bryr seg. Ville blitt aggressiv! Legg vekk det bildet, nå.

- *Fikk du klemmer og sånn? Likte du det som barn?*

- Nja ... tante Signe var en klemmer. Etter hvert fikk jeg hund, og der tror jeg at jeg tok ut veldig mye. Det var i perioden da jeg var virkelig ensom. Da var hunden der. Den merket min depresjon, og kom og la snuten inntil meg. Jeg opplevde det som ubetinget kjærighet. Men jeg tror at jeg hadde mislikt å være i en slik gruppe. Antakeligvis hadde jeg blitt redd, eller et eller annet hadde blitt aktivert som jeg ikke ønsker å få aktivert. Kanskje et savn. Det hadde ikke vært noe ålreit. Du sier «ta vare på det indre barnet», og kanskje du har rett i det. Men jeg vet da faen da. Unnskyld at jeg sitter og banner.

- I dag tenker jeg at det er viktigere å være her og nå, sier Kari.

- *Kanskje det - jeg håper at dette intervjuet ikke ripper opp i noe.*

- Neeei da, jeg snakker masse.

- *En venn av meg som kjenner den barnesoldaten som det var program om på tv, mener han er ganske sunn psykisk. Ganske glad. Han skrev jo en bok om de grusomme opplevelsene sine, og jobbet seg kanskje derved gjennom det. Men han har nok hatt snille foreldre og hatt trygghet der.*

- Eller en veldig evne til å overleve. Og at han har blitt hjulpet. Han sa jo i det programmet at han måtte skrive om det, måtte fortelle. Han dopet seg i barnesoldat-perioden, stengte alt inne. Hvis han skulle få det bedre, måtte han gjennom det for å bli ferdig med det, ikke drukne i det. Tenkte jeg skulle

kjøre den boken, for det gjorde veldig inntrykk på meg. Hvordan kan noen overleve noe så brutalt og bestialsk og bli så *skikkelige* og varme og flotte mennesker, mens andre ville gått helt i veggen?

- *Det er mange teorier om disse overleverne, disse «løvetannbarna». Alice Millers teori var jo at de hadde hatt noen i barndommen - et eller annet «vitne». Det behøvde ikke nødvendigvis være en som kunne gripe inn, men at barnet følte seg sett.*

- Ja, det tror jeg min bestemor gjorde. De andre så meg også glimtvis. Det verste for meg var skammen. Den sliter jeg med enda. Og tausheten. Og jeg skulle ikke la meg knekke. Men jeg *lot* meg knekke hele tiden, særlig når det gjaldt akademiske prestasjoner, ler Kari.

- *Og du reiste deg hele tiden.*

- Ja, det kan du for så vidt si. Det tror jeg er den staheten som ble brukt *mot* meg da jeg var liten. Jeg fikk stadig høre at min mor ikke var så begavet!

«The rose»

- *Tone Wetlesen, som jeg lagde bok sammen med, intervjuet et «tyskerbarn» der, som sto fram i sitt lokalmiljø. Det hjalp henne sterkt. Du ville sikkert få veldig mye sympati.*

- Jeg vet ikke om jeg vil ha sympati, Haldis, jeg tror ikke jeg kan bære en sympati, hvis du skjønner hva jeg mener. Når noen holder tale for meg, tåler jeg det ikke. Kriser har jeg kanskje tatt dårligere enn andre på grunn av at jeg har vært shaky i bønn. Men jeg vil jo også tenke at jeg har klart meg, da. Det er nok viktigere for meg enn å fortelle at utgangspunktet var så sørgmodig, så stusselig!

- *Det er jo også en trend i tiden at man skal se mer på resiliens, overlevelse og ressurser. Du har jo hatt det oppå, eller på tvers av, det vanskelige utgangspunktet.*

- Ja. Men det er to viktige ting å si til slutt: Det ene er at det frustrerer meg at jeg ikke vet hvem jeg var! At jeg ikke fant min opprinnelse. Det andre er at jeg er et rimelig menneske å være venn til. Og at jeg kan være en god terapeut. Du kjenner den sangen til Bette Midler, «The rose» - at under snøen er det en rose.